

LAUSUNTO

Helsinki 8.11.2018

EDUSKUNNAN SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNTA

Asia: HE 123/2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2019

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveystajärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveystajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on 230 valtakunnallista sosiaali- ja terveystajärjestöä ja yhteistyöjäsenenä 80 muuta sosiaali- ja terveystajärjestöä.

Liitteenä SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n lausunto yllä mainitusta asiasta.

Lisätietoja:

Pääekonomisti Jussi Ahokas: 050 308 6870, jussi.ahokas@soste.fi

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Anne Knaapi
varapääsihteeri

SOSTE

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
SOSTE Finlands social och hälsa rf
SOSTE Finnish Federation for Social Affairs and Health

www.soste.fi

LAUSUNNON KESKEISIN SISÄLTÖ

- Hallituksen vuodelle 2019 esittämä valtion talousarvio on kokonaisuudessaan oikein mitoitettu finanssipolitiikan näkökulmasta.
- Terveystalouden edistämisen määrärahaa tulisi korottaa muun muassa päihdehaittojen ehkäisyn vahvistamiseksi. Tartuntatautien valvonnan ja terveysvalvonnan määrärahat palautettava vuoden 2016 tasolle.
- Yhteiskunnassa heikoimmassa asemassa olevien henkilöiden toimeentuloa on parannettava kompensoimalla vuonna 2018 sosiaalietuuksiin kohdistunut indeksijäädytys ja perumalla indeksijäädytys vuodelta 2019.
- Talousarvion lääkeliikkeen ja matkakorvausten korottaminen on oikeasuuntainen toimi. Avosairaanhoidon lääkärikäyntien ja sairaanhoitajan vastaanottokäyntien maksuttomuutta on edistettävä.
- Ehkäisevän lastensuojelun ja sijaishuollon palveluihin kohdennettavaa määrärahaa tulee korottaa hyvinvointi-investointina lapsiin ja nuoriin.
- Aktiivimallia tulee muuttaa siten, että voimassa oleva lääkärinlausunto sairaudesta ja työkyvyttömyydestä riittää estämään aktiivimallin sanktiot.
- Veikkausvoittovaroja ei pidä ohjata budjetin yleiskatteeksi tai muihin ulkopuolisiin tarkoituksiin, jakamattomien varojen käyttö tulee sisällyttää valtion talousarvioon ja veikkausvoittovarojen hallintokustannukset tulee tehdä kokonaisuudessaan näkyväksi.
- Laajennetaan veropohjaa terveysperusteisilla veroilla ja kompensoidaan indeksijäädytysten peruminen jättämällä ansiotuloverotuksen indeksitarkastus tekemättä vuonna 2019.

LAUSUNTO

SOSTE kiittää eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokuntaa saamastaan lausuntopyyntöstä sekä kutsusta kuulemiseen.

Eduskunta päättää vuoden 2019 talousarviosta jälleen kasvavan taloudellisen epävarmuuden tilassa jo pidemmän aikaa jatkuneen hyvän taloudellisen kehityksen jälkeen. Vuoden 2018 lopulla harmaita pilviä suhdannetaivaalle on kerääntynyt niin Euroopasta, kehittyvistä talouksista kuin rahoitusmarkkinoiltakin. Erityisesti muutos keskuspankkipolitiikassa näyttää olevan keskeinen tekijä korkeasuhdanteen kääntymisessä hitaammaksi kasvuksi. Vaikka varsinaista taantumaa ei vielä ole näköpiirissä, myös sen mahdollisuus on viime kuukausina selvästi kasvanut.

Näissä taloudellisissa olosuhteissa hallituksen esittämä talousarvio vuodelle 2019 näyttää kokonaisuudessaan oikein mitoitetulta. Neutraali tai hieman elvyttävä finanssipoliittinen linja nojaa sopivalla tavalla heikentyvän suhdanteen suuntaan ja jos taloudellinen tilanne äkisti heikkenee, julkinen talous ei muodostu helposti laskusuhdannetta kiihdyttäväksi.

Talousarvion pääluokkaan 33 ja STM:n hallinnonalaan liittyviin kohtiin SOSTE esittää seuraavia huomioita:

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Suomessa päihteiden käyttö on yksi merkittävimmistä kansanterveyttä heikentävistä ja kuolleisuutta lisäävistä tekijöistä. Koska vuoden 2018 alussa voimaan tulleen alkoholilain kokonaisuudistuksen ennakoidaan lisäävän alkoholihaittoja merkittävästi, myös sosiaali- ja terveyssektorin kuormitus kasvaa. Tähän on varauduttava kohdentamalla lisäresursseja paikallisen ja alueellisen tason päihdetyöhön. Esimerkiksi järjestöjen tuottamalla matalan kynnyksen toiminnalla tavoitetaan päihteitä käyttäviä ja heidän läheisiään jo varhaisessa vaiheessa, mikä paitsi ehkäisee haittojen kasautumista, myös säästää julkisen sektorin varoja, kun raskaammilta korjaavilta palveluilta vältytään tai niiden tarve merkittävästi vähenee. Koska alkoholilain uudistuksen myötä myös ilki- ja väkivallan sekä järjestyshäiriöiden ennakoidaan lisääntyvän, tulee poliisien määrää nostaa sisäministeriön poliisiosaston arvion mukaan vähintään 170 henkilötyövuodella. SOSTE esittääkin, että terveyden edistämiseen suunnattua määrärahaa (momentti 33.70.50) korotetaan kahdella miljoonalla eurolla.

Vaikka tupakointi on vähentynyt Suomessa tasaisesti kaikissa ikäryhmissä, on tupakointi yhä yksi suurimmista terveysriskeistä ja koulutusryhmien välisten terveyserojen aiheuttajista. Tutkimusten mukaan valtaosa tupakoitsijoista haluaisi lopettaa, mutta voimakkaan nikotiiniriippuvuuden vuoksi kokee lopettamisen erittäin vaikeaksi. Onkin ensiarvoisen tärkeää, että tupakkaveron korotusten rinnalla suunnataan nyt resursseja tupakoinnin lopettamisen tukemiseen. Tupakoinnin lopettamiseen tulee olla saatavilla tukea helposti ja maksuttomasti.

Suomessa terveysturvan taso on hyvä, mutta erityisesti tartuntatautien ja antibioottiresistenssin torjunnassa on vielä paljon kehitettävää. Tästä huolimatta panostukset alan tutkimukseen ovat olleet olemattomia ja erityisesti tartuntatautien valvontaan kohdistetut määrärahat ovat 2010-luvulla vähentyneet merkittävästi. Tämä kehityssuunta on väärä, sillä esimerkiksi mikrobilääkeresistenssi ja epidemiat ovat valtioiden rajat ylittäviä merkittäviä terveysuhkia, joihin varautuminen on ensiarvoisen tärkeää. Tartuntatautien valvonnan määrärahaa tulisi nostaa vähintään vuoden 2016 tasolle. Vaikka määräraha on pieni, on se kansanterveystyötä tekeville järjestöille erittäin merkittävä rahoitusosuus tartuntatautien ehkäisyyn ja vähentämiseen liittyvien hankkeiden toteuttamiseksi. SOSTE esittää myös, että yhtä lailla terveysturvan määräraha nostetaan vuoden 2016 tasolle.

SOSTE suosittelee:

- Nostetaan terveyden edistämiseen suunnattua määrärahaa (momentti: 33.70.50) kahdella miljoonalla eurolla. Tällä muutoksella vastataan osittain alkoholilain kokonaisuudistuksen seurauksena kasvaviin päihdehaittoihin kohdistamalla määrärahaa alkoholin, huumeiden sekä muiden päihteiden käytön ja niistä aiheutuvien haittojen ehkäisyyn.
- Kompensoidaan tartuntatautien valvontaan ja terveysturvaan suunnattujen määrärahojen (momentit: 33.70.21 ja 33.70.22) leikkaukset. Kustannusvaikutus 160 000 euroa.

Perusturva, eriarvoisuus ja köyhyyden torjuminen

Suomi on sitoutunut Eurooppa 2020 –strategian tavoitteissa vähentämään köyhyys- ja syrjäytymisriskissä elävien ihmisten määrää 150 000:lla vuosien 2010-2020 välillä. Tavoitteesta huolimatta köyhyys- ja syrjäytymisriskissä olevien ihmisten määrä on pysytellyt noin 900 000:ssa koko viime vuosikymmenen ajan. Vuonna 2015 köyhyys- tai syrjäytymisriski kosketti Suomessa noin 896 000 henkilöä, eli 16,4 prosenttia väestöstä. Pienituloisiin kotitalouksiin kuuluvia henkilöitä (tulot alle 60 % mediaanista) oli 623 000 vuonna 2016. Suhteellista köyhyyttä syvempää köyhyyttä kuvaavan minimibudjettirajan perusteella kahdeksan prosenttia väestöstä (440 000 henkeä) elää köyhyydessä. Eurooppa 2020 -strategian lisäksi Suomi on sitoutunut osana YK:n kestävän kehityksen Agenda 2030 -tavoitteita köyhyyden puolittamiseen.

Perusturvaetuuksia on heikennetty viime vuosina erityisesti indeksileikkauksilla ja -jäädetyksillä. SOSTEn tuore selvitys osoittaa, että leikkausten seurauksena pienituloisten toimeentulo on viime vuosina vaikeutunut. Leikkaukset ovat kohdistuneet etenkin työttömiin, lapsiperheisiin ja opiskelijoihin. Indeksijäädetyksen lisäksi perusturvaetuuksien varassa elävien ryhmien toimeentuloa on vaikeuttanut etuustulojen verotuksen kiristäminen. Jo ennen tehtyjä leikkauksia Euroopan Neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea on antanut Suomelle huomautuksen perusturvan liian matalasta tasosta.

Kokonaan perusturvan varassa elävien ihmisten määrä on kasvanut viime vuosina. Vuonna 2016 heitä oli noin 250 000 henkeä (4,7 % suomalaisista). Määrä on lisääntynyt lähes 55 000:lla vuodesta 2010. Perusturvan tason arvioinnissa on todettu, että perusturvan taso ei riitä kattamaan kohtuullisen vähimmäiskulutuksen menoja. Se kattaa 73-93 prosenttia kohtuullisen minimin kulutuksesta yksin vuokralla asuvalla. Esimerkiksi yksinasuvan työttömän perusturva kattaa vain noin 73 prosenttia minimibudjetista.

SOSTEn selvityksen perusteella ajanjaksolla 2012–2015 sosiaalietuuksiin tehdyt muutokset olivat pienituloisia suosivia. Sen sijaan vuoden 2015 jälkeen tehdyt muutokset ovat heikentäneet pienituloisten asemaa. Erityisesti pienituloisten lapsiperheiden toimeentulo on heikentynyt vuoden 2015 jälkeen keskimääräistä enemmän. Lapsiköyhyys koskettaa Suomessa noin 110 000 lasta. Pienituloisimpien tilanteen heikkeneminen näkyy myös siinä, että asumistuen osuus vuokrasta on koko ajan pienentynyt. Tämä ja muu perusturvan heikentyminen yhdessä lisäävät toimeentulotuen käyttöä ja toimeentulotukiriippuvuutta.

Sosiaaliturvaetuuksien leikkausten lisäksi asiakasmaksujen korotukset ja lääkekorvausten alentaminen hankaloittavat entisestään kaikista pienituloisimpien tilannetta ja ajavat ihmisiä erilaisen epävirallisen avun piiriin. 2000-luvulla ruoka-avusta on tullut yksi merkittävimmistä epävirallisen avun lähteistä Suomessa. Myös erilaisten maksuhäiriöiden määrä on ennätyslukemissa: vuoden 2018 alussa jo 376 000 henkilöllä oli maksuhäiriömerkintä.

Budjettileikkausten kohdistaminen yhteiskunnassa heikommassa asemassa oleviin henkilöihin ei ole oikeudenmukaista. Jos Suomessa halutaan aidosti pysäyttää eriarvoisuuden lisääntyminen pitkällä tähtäimellä, meillä ei ole varaa harjoittaa politiikkaa, jossa pienituloiset kotitaloudet ovat suurimpia häviäjiä. Köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentäminen tulee nostaa vahvemmin poliittiselle agendalle ja lopettaa perusturvan murentaminen.

Köyhyyden puolittaminen vuoteen 2030 mennessä YK-sitoumusten mukaisesti edellyttää määrätietoista yhteiskuntapolitiikkaa: työllisyyden parantamista ja pitkäaikaistyöttömyyden vähentämistä, kohtuuhintaisen vuokra-asuntotuotannon lisäämistä, toimivia sosiaali- ja terveyspalveluja, tasa-arvoista koulutusta ja perusturvan tason nostamista.

SOSTE suosittelee:

- Kompensoidaan vuodelle 2018 tehdyt perusturvan indeksijäädytykset ja perutaan indeksijäädytykset vuoden 2019 osalta. Kustannus nettomääräisesti noin 200 miljoonaa euroa.
- Perusturvan uudistamista pohdittaessa on palvelu- ja etuusjärjestelmä sekä verotus otettava huomioon kokonaisuutena. Tavoitteena on oltava selkeämpi ja joustavampi järjestelmä
- Perusturvaa on kehitettävä niin, että vähennetään väliinputoamisia ja sujuvoitetaan järjestelmän reagointia ihmisten elämäntilanteiden nivelvaiheissa. Siirtyminen tuelta toiselle tai töistä tuelle on tehtävä mahdollisimman katkottomaksi. Tulojen on oltava ennakoitavissa, jotta ihmiset voivat suunnitella ja hallita elämäänsä. Järjestelmän on joustavammin huomioitava pirstaleinen työelämän ja mahdollistettava myös osatyökykyisten työllistyminen

Sosiaali- ja terveyspalvelut sekä hoidon ja hoivan hinta

Sosiaali- ja terveyspalveluiden epätasa-arvoinen saatavuus sekä välttämättömän hoidon hinta kasvattavat eriarvoisuutta Suomessa. Lääke- ja matkakorvauksiin on viime vuosina kohdennettu merkittäviä säästötoimenpiteitä: 25 miljoonaa euroa vuonna 2016 ja 134 miljoonaa euroa vuonna 2017. Säästötoimenpiteiden myötä Kelan maksamien lääkekorvausten määrä on laskenut ollen viime vuonna 1,8 prosenttia pienempi kuin vuonna 2016. Korvausten muutos on ollut erityisen suuri diabeetikoiden osalta. Samaan aikaan kun lääke- ja matkakorvauksia on vuosi vuodelta heikennetty, terveydenhuollon asiakasmaksuja on nostettu. Vuonna 2016 tavoitteena oli saada 150 miljoonan euron lisäys maksukertymään. Kaikki kunnat eivät kuitenkaan korottaneet maksuja, joten lopullinen vaikutus oli 105 miljoonaa euroa.

Kotitalouksien rahoitusosuus on Suomessa erityisesti terveydenhuollossa kansainvälisesti vertaillen korkea. Korkeat asiakasmaksut estävät palveluihin pääsyä ja monilla maksut ovat johtaneet velkaantumiseen. Vuonna 2017 asiakasmaksuista aiheutuneita ulosottotapauksia oli 355 000. Sairauksista aiheutuneet kustannukset voivat nousta moninkertaisiksi, jos ihmiset jättävät korkeiden maksujen vuoksi hakematta apua sosiaali- ja terveysasioissa. Lisäksi monissa tasamaksuissa hallinnolliset kulut voivat olla suuremmat kuin perityt asiakasmaksut.

Katri Aaltosen väitöskirjan (2017) mukaan pienituloisista tai paljon sairastavista jopa joka viides joutuu ainakin toisinaan tinkimään terveydenhoidostaan tai tekemään valintoja välttämättömien lääkkeiden ja ruuan tai muiden tärkeiden elämiseen liittyvien kulujen välillä. Lääkkeistä säästävien määrä on ollut viime vuosina nousussa. Osalla pienituloisista terveydenhoitokulut vievät jopa 40 prosenttia perheen käytettävissä olevista tuloista.

SOSTE pitääkin hyvänä, että vuoden 2019 lääkekorvauksien ja matkakorvauksien määrärahoja korotetaan. SOSTE pitää tärkeänä, että asiakasmaksu-uudistuksen toimeenpanoon varataan tulevina vuosina riittävät resurssit ja pienituloisten tilannetta helpotetaan muun muassa maksukattoja yhdistämällä ja tasoa laskemalla sekä velvoittamalla kuntia kohtuullistamaan asiakasmaksuja, jos ne vaarantavat kotitalouden toimeentulon.

SOSTE suosittelee:

- Lääke- ja matkakorvauksien määrärahojen riittävyyteen kiinnitetään jatkossakin huomiota (momentti 33.30.60).
- SOSTE esittää avosairaanhoidon lääkärikäyntien ja sairaanhoitajan vastaanottokäyntien maksuttomuutta. Arvioiden mukaan avohoidon lääkäripalveluiden maksuttomiksi muuttamisen bruttovaikutus olisi noin 70 miljoonaa euroa (vuonna 2016 67,6 milj. €) ja hallinnolliset kustannukset huomioiden kustannusvaikutus olisi noin 60 miljoonaa euroa.
- Asiakasmaksu-uudistuksen yhteydessä paljon sairastavien, pienituloisten henkilöiden tilannetta tulee helpottaa yhdistämällä asiakasmaksujen sekä lääke- ja matkakustannusten maksukatot ja laskemalla maksukatto kohtuulliselle tasolle, joka vastaa kuukauden takuueläkkeen tasoa (775 euroa). Lisäksi asiakasmaksuja on lain edellyttämällä tavalla kohtuullistettava ja jätettävä perimättä, jos asiakkaan elämäntilanne sitä vaatii.

Lasten ja nuorten hyvinvointi

Lapsiköyhyys koskettaa Suomessa noin 110 000 lasta ja perheiden toimeentulo-ongelmat koskettavat vielä suurempaa joukkoa. Vanhempien toimeentulotuen saannilla on kielteisiä vaikutuksia perheen lasten tulevaisuuteen. Erityisesti toimeentulotuen saannin pitkittyessä lasten hyvinvointiongelmat yleistyvät. Ylisukupolvisen huono-osaisuuden estämiseksi lapsiperheköyhyys on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Myös palveluihin tulee kiinnittää huomiota. Lastensuojelu on monin paikoin aliresursoitua. Kaikki lapset, nuoret ja heidän perheensä eivät saa ehkäisevää tukea riittävän varhain, jotta raskaammilta toimenpiteiltä kuten sijaishuolloilta välttyttäisiin. Ongelmien kärjistyminen lisää kuluja moninkertaisesti verrattuna varhaisen tuen kustannuksiin.

Koulutukseen on kuluvalle hallituskaudella kohdistunut leikkauksia varhaiskasvatuksesta yliopistokoulutukseen. Subjektiiivisen päivähoidon rajausta, ammatillisen koulutuksen mittavat noin 240 miljoonan euron leikkaukset ja korkeakouluopiskelijoiden opintorahan alentaminen 25 prosentilla ovat kaikki koulutuksen tasa-arvoa murentavia toimia. Ammatillisen koulutukseen tehdyt mittavat leikkaukset heikentävät oppilaitosten mahdollisuuksia tarjota koulusta. Riski nuorten lisääntyvään syrjäytymiseen leikkausten myötä seuraavista ongelmista opetuksessa kasvaa. Ammatillisen koulutuksen reformiin luvatut 15 miljoonaa euroa vuodessa eivät riitä paikkaamaan toteutettuja mittavia leikkauksia.

Puutteellinen lapsivaikutusten arviointi päätöksenteossa aiheuttaa osaltaan lastensuojelutarpeen lisääntymistä. Esimerkiksi vuoden 2017 lopulla hyväksytyssä alkoholilain kokonaisuudistuksessa, joka sallii vahvempien alkoholijuomien myynnin ruokakaupoissa, on selkeitä negatiivisia vaikutuksia nuorten sekä lasten ja lapsiperheiden hyvinvointiin. Monet

asiantuntijatahot ja tutkimuslaitokset näyttöön perustuen ovat tuoneet esille muutoksen negatiiviset vaikutukset. Päätös tulee lisäämään muun muassa lastensuojelutarvetta.

Suomen lapsista 65 000-70 000 asuu perheessä, jossa ainakin toisella vanhemmasta on päihdeongelma. Rekisteritietojen mukaan joka neljännen huostaan otetun lapsen tilanteen taustalla on vanhempien ongelmallinen alkoholinkäyttö. Alkoholinkäyttö vaikuttaa varsinkin pienten lasten huostaanottoihin ja lastensuojelun avohuollon tarpeeseen, minkä lisäksi vanhempien päihteidenkäyttö lisää kaiken ikäisten lasten tapaturmia ja sairaalakäyntejä.

SOSTE suosittelee:

- Lapsiperheköyhyyden vähentämiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Perhe-etuuksien leikkaaminen on lopettava ja on huolehdittava riittävästä palveluista lapsille ja lapsiperheille. Perhe-etuuksiin jo toteutetut indeksileikkaukset tulee kompensoida ja uusia indeksijäädytyksiä ei tule toteuttaa
- Ehkäisevän lastensuojelun ja sijaishuollon palveluihin kohdennettavaa määrärahaa tulee korottaa, jotta varmistetaan riittävät henkilöstö- ja osaamisresurssit. Kustannusvaikutus 35 miljoonaa euroa (momentti 28.90.30).

Verotus

Kestävässä verolinjassa veropohjaa laajennetaan erilaisilla haittaveroilla ja puututaan määrätietoisesti tuloeroihin. Kaikissa veropäätöksissä tulee arvioida vaikutukset kansanterveyteen, pienituloisten toimeentuloon sekä laajempiin hyvinvoinnin edellytyksiin.

Maailman terveysjärjestö (WHO) kehottaa jäsenmaitaan harkitsemaan ravinnon haittaverojen käyttöönottoa väestön ruokailutottumusten muuttamiseksi ja terveiden elintapojen tukemiseksi. Tiettyihin elintarvikkeisiin, kuten lisättyyn sokeriin, suolaan ja tyydyttyneeseen rasvaan kohdistettu verotus on kustannustehokas tapa edistää kansanterveyttä.

Suomessa aiemmin kerätyn makeisten ja jäätelön valmisteverosta luovuttiin vuonna 2016 EU:n komission ilmoituksen vuoksi. Komission mukaan makeisvero vääristää kilpailua ja on valtiontukisääntöjen vastainen. Väistynyt makeisvero on mahdollista korvata kansanterveysperusteisella sokeriverolla. Sokerivero määräytyy tuotteeseen lisätyn sokerimäärän mukaan, riippumatta siitä missä tuotteessa sokeria käytetään. Näin vero kohtelee eri tuoteryhmiä oikeudenmukaisesti eikä keskity esimerkiksi pelkkiin makeisiin. Sokerinkäytön negatiiviset vaikutukset kansanterveydelle ovat kiistattomat. Terveysvaikutusten lisäksi sokeripitoisten tuotteiden verottaminen lisäisi valtion verotuloja. Sokeriveron lisäksi veropohjaa tulisi laajentaa pidemmällä tähtäimellä suolaan ja tyydyttyneisiin rasvoihin kohdistuvilla veroilla. Nykyistä laajempi terveysperusteinen veropohja ja riittävän korkea verotaso tuottaisivat mittavia terveyshyötyjä koko Suomessa.

Viime vuonna alkoholilainsäädäntöön tehtyjen muutoksien myötä monien alkoholituotteiden saatavuus on parantunut. Tämä tulee vaikuttamaan pidemmällä tähtäimellä negatiivisesti kansanterveyteen. Koska alkoholivero kannetaan alkoholipitoisuuteen sidotulla kiinteällä euromääräisellä verolla, ansiotason, kotitalouksien ostovoiman ja hintojen nousun myötä alkoholiverotus suhteellisesti kevenee. Jotta alkoholiverotuksen vaikutukset alkoholin

kysyntään voidaan pitää ennallaan, on alkoholiveroja tarkistettava säännöllisesti ylöspäin tulevina vuosina. Yleisen alkoholiveron korotuksen lisäksi ns. limuviinoille tulee ottaa käyttöön erillinen haittavero. Tällä verolla pystytään vähentämään erityisesti nuorten alkoholin käyttöä ja varhain alkavaa humalajuomista. Vastaava vero on käytössä useassa EU-maassa.

Tupakkaveron korottaminen on kustannustehokas toimenpide, joka ehkäisee ja vähentää tupakointia sekä siitä aiheutuvia haittoja. Säännöllisiä tupakkaveron korotuksia tulee jatkaa. Lisäksi kaikkien tupakka- ja nikotiinituotteiden verotus tulisi nostaa samalle tasolle savukkeiden kanssa ja verokannat tulee yhdenmukaistaa.

Perusturvan indeksijäädytysten kattamiseksi SOSTE suosittelee vuodelle 2019 ansiotuloverotuksen kuluttajahintaindeksin nousua vastaavan indeksitarkistuksen tekemättä jättämistä.

SOSTE suosittelee:

- Otetaan käyttöön kansaterveysperusteinen sokerivero. Lisäys valtion verotuloihin noin 200 miljoonaa euroa vuodelle 2019
- Luovutaan ansiotuloverotuksen indeksitarkistuksesta. Lisäys valtion verotuloihin noin 130 miljoonaa euroa.
- Jatketaan alkoholiveron korotuksia ja otetaan käyttöön ns. limuviinon haittavero, jonka tuotto kohdistetaan päihdehaittojen ehkäisyyn.
- Jatketaan säännöllisiä tupakkaveron korotuksia. Tupakka- ja nikotiinituotteiden verokannat yhdenmukaistetaan.

Työllisyyspolitiikka

Suomen työllisyysaste lähestyy vähitellen hallituksen asettamaa 72 prosentin tavoitetta, mutta työllisyys on silti selvästi jäljessä muita Pohjoismaita. Positiivisina signaaleina pitkäaikaistyöttömien määrä laskee koko maassa ja avointen työpaikkojen määrä kasvaa. Vaikka tilastoihin on vaikuttanut myös TE-hallinnon rekisterien aikaisempaa nopeampi ajantasaistuminen, uusia yli vuoden kestäneitä työttömyysjaksoja on selvästi aiempaa vähemmän ja yhä useampi pitkäaikaistyötön on löytänyt töitä.

Hyvästä kehityksestä huolimatta pitkäaikaistyttömiä ja pitkäaikaistyöttömyyteen rinnastettavissa tilanteissa olevia ihmisiä on edelleen yli 150 000. Kun mukaan lasketaan työvoiman ulkopuolella olevat ihmiset, joilla olisi halukkuutta osallistua työmarkkinoille työkyvyn ja työvoiman kysynnän sen salliessa, puhutaan pitkälle yli 200 000 henkilön työvoimareservistä. Kun Suomessa ollaan huolissaan työikäisen väestön kasvun pysähtymisestä, ovat investoinnit näiden ihmisten työllistämiseksi tärkeämpiä kuin koskaan.

Viime vuosina pitkäaikaistyöttömien ja osatyökykyisten työmarkkina-asemaan on tehty useita heikennyksiä. Viimeisin niistä on vuoden 2018 alusta voimassa ollut työttömyysturvan aktiivimalli, joka leikkaa työttömyysetuutta, jos työtön ei pysty tekemään kolmen kuukauden tarkastelujaksolla riittävästi töitä tai osallistu työvoimapolitiisiin palveluihin. Kohtuuttomin aktiivimalli on osatyökykyisiä ja pitkäaikaissairaita työttömiä kohtaan. Heillä ei ole omasta halusta huolimatta välttämättä edellytyksiä tehdä osa-aikatyötä tai osallistua palveluihin.

Aktiivimallin aiheuttamat työttömyysturvan leikkaukset lisäävät myös heillä toimeentulotuen käyttöä, joka osaltaan haittaa entisestään työllistymistä.

Myös pitkäaikaistyöttömien ja osatyökykyisten työllistymistä tukevia palveluja on heikennetty. Esimerkiksi työvoimapolitiittinen avustus, jolla palveluita on voitu tuottaa, on pudonnut vuoden 2014 tasosta 75 prosenttia. Vuodesta 2016 lähtien järjestöjen työllistämiseen varattua palkkatukimäärärahaa on myös rajattu siten, että vuoden aikana keskimäärin työllistettyjen määrälle on asetettu katto. On hyvä, että kattoa nostetaan 4000 henkilöön vuonna 2019. Aiempien leikkausten johdosta monelle pitkäaikaistyöttömälle ja osatyökykyiselle tärkeä palkkatukityöllistyminen järjestöissä tai säätiöiden tuottamassa toiminnassa jää kuitenkin edelleen toteutumatta.

Työllistämisellä ja työkyvyn vahvistamisella on tärkeä rooli rakenteellisen työttömyyden alentamisessa, erityisesti vaikeimmin työllistyvien ja osatyökykyisten osalta. Koska vaikeimmin työllistyvät ovat olleet työttöminä pitkään, suora työllistyminen yritykseen ei ole heille välttämättä edes palkkatuettuna mahdollista. Siksi järjestöjen mahdollisuudet työllistää palkkatuella on palautettava aikaisempien vuosien tasolle.

Työllisyyspolitiikkaan on edelleen panostettava laaja-alaisesti. Jotta TE-hallinto ja muut työllisyyspolitiikasta vastuussa olevat toimijat pystyisivät vastaamaan palvelutarpeeseen, on palveluiden resursseja lisättävä ja uudelleen kohdennettava. Ratkaisuksi tarvitaan sekä työllisyyspoliittisia että sosiaali- ja asuntopoliittisia keinoja. Muutto- ja liikkuvuusavustukset, toimiva joukkoliikenne sekä kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen lisääminen edistävät myös tehokkaasti työllistymistä.

SOSTE suosittelee:

- Pidetään palkkatukimäärärahojen taso (momentti 32.30.51) riittävällä tasolla. Kustannusvaikutus 30 miljoonaa euroa.
- Korotetaan työllisyyspoliittisen avustuksen määrärahaa (momentti 32.30.51). Lisätyllä määrärahalla voidaan levittää niitä toimenpiteitä ja tukimuotoja, joita on kokeiltu hallituksen kärkihankkeissa sekä aiemmissa työllisyyspoliittisissa hankkeissa ja todettu vaikuttaviksi. Kustannusvaikutus 20 miljoonaa euroa.
- Korjataan työttömyysturvan aktiivimallia siten, että voimassa oleva lääkärintaus sairaudesta ja työkyvyttömyydestä riittää estämään aktiivimallin sanktiot (momentit 33.20.50-52). Kustannusvaikutus noin 10 miljoonaa euroa.

Avustukset terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen

Veikkaus Oy:n tuotto käytetään terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen. Tuotoista jaetaan avustuksia yleishyödyllisille yhteisöille ja säätiöille sekä osoitetaan Valtiokonttorin käyttöön varat sotilasvammakorvauksiin sekä sotainvalidien kuntoutukseen ja toimintakyvyn tukemiseen. Vuonna 2019 avustuksia momentilta 33.90.50 jaetaan 361,85 milj. euroa. Lisäksi tuotoista katetaan osa avustuksia hallinnoivan Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus STEA:n toimintamenoja.

SOSTE korostaa, että jatkossakin veikkausvoittovarat tulee käyttää sovitun tuotonjaon mukaisesti täysimääräisesti edunsaajien hyväksi ja huolehtia siitä, että avustusten hallinnointi pysyy mahdollisimman kevyenä ja läpinäkyvänä.

SOSTE suosittelee:

- Veikkausvoittovaroja ei pidä ohjata budjetin yleiskatteeksi tai muihin ulkopuolisiin tarkoituksiin.
- Rahapelifuusion myötä kertyneet jakamattomat avustusvarat tulee käyttää siihen käyttötarkoitukseen, johon ne on alun perin kerätty. Jakamattomien varojen käytön kohdentuminen tulee ilmetä talousarviossa erillisenä määrärahana.
- Veikkausvoittovaroilla kustannetaan sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuksia hallinnoivan valtionapuviranomaisen kulut. Viranomaiskuluja ei pidä kasvattaa, vaan valtionavun jakamista ja seuraamista hallinnoiva järjestelmä tulee pitää mahdollisimman kevyenä. Hallintokulujen tulisi ilmetä kokonaisuudessaan valtion talousarviosta.

Yhteenveto SOSTEn suositusten budjettivaikutuksista vuonna 2019

Määrärahat

momentti 33.70.50	Terveysten edistäminen	2 milj. euroa
momentti 33.70.21	Terveysvalvonta	0,12 milj. euroa
momentti 33.70.22	Tartuntatautien valvonta	0,04 milj. euroa
	Indeksijäädytysten peruminen	200 milj. euroa
	Terveyskeskusmaksut	60 milj. euroa
momentti 28.90.30	Ennaltaehkäisevä lastensuojelu	35 milj. euroa
momentit 33.20.50-52	Aktiivimallin muuttaminen	10 milj. euroa
momentti 32.30.51	Palkkatuki ja työll.poliittinen avustus	50 milj. euroa
YHTEENSÄ		357,16 milj. euroa

Verotulot

	Sokerivero	200 milj. euroa
	Ansiotuloverotuksen indeksitarkastuksesta luopuminen	130 milj. euroa
	Tupakka- ja alkoholiveron korotukset	2 milj. euroa
YHTEENSÄ		332 milj. euroa